

Ulkebøl Kirke, hvor Hans Wexels Krog-Meyer var sognepræst i 1832-1864

ARKIVNYT udgives af foreningen
Lokalhistorisk Arkiv for
Dybbøl, Ulkebøl og Sønderborg

Ansvarshavende redaktør
Knud Erik Sørensen

Redaktion og layout
Solvejg Mathiesen Ravn

Foreningens bestyrelse

Formand
Knud Erik Sørensen

Næstformand
Jette Westphal

Kasserer
Knud Kylling Petersen

Sekretær
Conny Grenaa Philippsen

*Medlemsansvarlige bestyrelses-
medlemmer*

Hans Jørgensen
Lilly Laursen
Poul Madsen

Suppleant
Herluf Chr. Jensen

Arkivleder Sønderborg
Per Thomsen

Arkivleder Ulkebøl
Helene Petersen

Medarbejderrepræsentanter
Conny Grenaa Philippsen
Jette Westphal

Kontakt til arkiverne

Adresse
Sønderborg Kaserne,
Gerlachsgade 5, 6400 Sønderborg

Telefon i åbningstiden
7443 2710

Foreningens e-mail:
lokalhistorisk6400@gmail.com

Lokalhistorisk Arkiv Sønderborg

E-mail:
sonderborgarkiv@gmail.com
www.sdbglokalarkiv.dk

 @sdbg.arkiv

Lokalhistorisk Arkiv Ulkebøl
E-mail: arkiv@ulkeboelarkiv.dk
www.ulkeboelarkiv.dk

 @ulkeboelarkiv

Åbningstider

Lokalhistorisk Arkiv Sønderborg
Mandag: kl. 9.00 til 12.00
Onsdag: kl. 14.00 til 17.00

Lokalhistorisk Arkiv Ulkebøl
Mandag: kl. 14.00 til 16.00
Tirsdag: kl. 10.00 til 12.00

De to arkiver er medlemmer
af *Sønderborg Kommunes*
Lokalhistoriske Arkivsamvirke, SKLA
www.skla.dk

Nyt fra arkiverne

Ulkebøl Arkiv

Lørdag den 11. november kl.10-14 havde vi inviteret til Arkivets Dag på Sønderborg kaserne. Der var mange, som havde taget imod indbydelsen. De besøgende kunne se lokalerne og de forskellige billeder, som vi har hængt på væggene. På skærmene kørte der billedserier, f.eks "Gårde og huse i Ulkebøl sogn", som der var god interesse om, og der var rig mulighed for at få en snak og drikke en kop kaffe med arkivets medarbejdere. Vi havde også opfordret til, at man kunne aflevere fotos, som arkivet kunne beholde, eller som vi kunne skanne og levere tilbage igen.

Vi er glade for at vise lokalerne frem, selv om vi jo gerne var blevet i Ulkebøl Sogn. Samarbejdet med Sønderborg Arkiv og Arbejderarkivet, som begge var repræsenteret ved arrangementet, går fint, og vi deles om borde og andet materiale.

For nylig fik vi en forespørgsel om, om der har været produceret teglsten i Ulkebøl Sogn. Det viste sig, at det har der i Stenholt på et par af gårdene, hvor de blev udskibet i Sønderskoven.

Vi har lagt konfirmandbilleder fra Ulkebøl Kirke op, så de kan ses på arkiv.dk, og vi har planer om jævnlig udskiftning af billeder på væggene, så der altid er noget nyt at opdage, når man besøger os.

Vi modtager altid gerne besøg på arkivet i åbningstiden.

Helene Petersen

Nyt fra Sønderborgarkivet

En flytning kan bringe ting frem i lyset, ting som man måske i første omgang havde overset eller ting, som i mellemtiden har fået ny betydning eller kan indgå i en ny sammenhæng.

Dette er sket for os i forbindelse med flytningen fra Asylvej til kasernen.

Som tidligere omtalt i ArkivNyt fik vi sidste år en større aflevering fra kommunen, nemlig en kopi af beregningerne af og tegningerne til Christian X's Bro. Det var en meget stor sag, som en medarbejder har arbejdet i mere end et halvt år, idet vi har prøvet at inddrage det materiale, som vi i forvejen havde om broen. Vi har så prøvet at opbygge en række relationer mellem de forskellige dele for at gøre det lettere at søge i materialet.

På samme måde har vi arbejdet med en større aflevering fra Sct. Marie sogn og en aflevering fra Ahlmann-Skolen ved at inddrage det store materiale, vi havde i forvejen.

I det hele taget har vi fået mange afleveringer i 2023, sådan at vi inden jul har rundet aflevering nr. 100.

Og materialet bliver brugt.

Vi har endnu fysiske besøg, i gennemsnit lige ved to pr. åbnings-tid, men rigtig mange benytter sig af muligheden for at forberede en forespørgsel på hjemmesiden www.arkiv.dk og spørge derigennem, på mail eller ved at komme på arkivet. Det giver også arkivets medarbejdere en mulighed for at give et mere fyldigt svar.

Det er vores fornemmelse, at flere har fået øjnene op for arkivet og de nye, gode forhold på kasernen.

Det har vi set ved Kultur- og Idrætsnatten i september, hvor vi holdt Åbent Hus sammen med andre foreninger på kasernen. I løbet af fire timer havde vi omkring 100 besøgende.

Samme mønster så vi ved Arkivernes Dag i november, hvor vi sammen med Ulkebøl Arkiv og Arbejderarkivet holdt Åbent Hus og oplevede en stor interesse og mange spørgsmål til alle tre arkiver fra mere end 100 besøgende.

Knud Erik Sørensen

På Arkivernes Dag, 11. november 2023, var der mange besøgende i de tre arkivers lokaler på Sønderborg Kaserne

God gang i forretningerne

Dengang og nu i Sønderborg og omegn

– Skulle vi “handel” (købe varer) i større stil, rejste vi til Sønderborg, skriver Peter Beck i sin erindringsroman om hans tid på Junkershof i Ullerup. Før Sønderborg lagde vi altid mærke til et eller to krigsskibe ud for marinestationen, som nu er sergentskole. Ved aftenstid kunne skibenes stærke lys ordentlig trænge ind i de halvmørke kupeer.

Det kostede fem pfenning at komme over broen og ti øre efter genforeningen. Vi gik altid langs Havnegade forbi Hotel Alssund op i byen.

Peter Beck var født i 1900, og det er i årene op til Genforeningen 1920, at hans bog foregår, og i årene efter krigen, at han skriver.

Det er også det sted, hvor vi i 2023 har et kikk ind til det her stofområde, for vi har fået en bog om forretningerne i Sønderborg og omegn fra 1912 foræret til Ulkebøl Arkiv af Susanne Mikkelsen, Ulkebøl.

Vi har gennemgået de forretninger og hoteller, der var i 1912, og sammenholdt med det, der var senere hen.

Første annonce var J.H. Kocks manufaktur i Sønderborg. Specialitet er hvidevarer og senge, gardiner, lærre-

J.H. Kocks imponerende annonce fylder en hel side – og hanen sidder stadig på toppen

Manufaktur J. H. Kock Sønderborg

Specialitet: Hvidevarer og Senge
Gardiner □ Lærreder □ Korsetter □ Linned □ Undertøj
Herre-Artikler □ Uldvarer □ Sengefjer - Damprensning

Engros-Lager „Hadeka“
Indført l. m. b. H. i Berlin. Egen Fabrikation i Chemnitz
Kontant - Indkøb i Fællesskab med cirka 300 store Forretninger,
derfor **tænkeligt billigste Salgspriser**

<p>Eneforhandling for Sønderborg Kreds af ægte Dr. Lahmanns Undertøj.</p>	<p>Ekstra - Kvaliteter: „Anda“ - Fjer . . . 1,50 „Anda“ - Halvdun . . . 2,00 „Andania“ . . . 3,00 „Andania“ - Dun . . . 4,50 Graa Dun . . . 5,50 Hvide . . . 6,75</p>
---	--

↳ Tapiserie ↔
Allerneueste
Handarbeiten
Größte Sortiments
Stoffen, Garnen
gez. und angefangene Artikel

Gegründet 1897

Engros-Lager der Handelszentrale Deutscher Kaufhäuser
E. G. m. b. H. in Berlin. Eigene Fabrikation in Chemnitz
Gemeinsamer Baar-Einkauf von circa 300 grossen Geschäften,
daher denkbar **billigste Verkaufspreise**

Specialität: Weisswaren und Betten
Gardinen □ Leinen □ Korsetts □ Wäsche □ Unterkleidung
Herren - Artikel □ Wollwaren □ Bettfedern - Reinigung.

Kaufhaus J. H. Kock Sønderborg

der, korsetter, linned, undertøj, herre-artikler, uldvarer og sengefjer-damprensning.

Forretningen var grundlagt i 1897, og Peter Beck anfører, at hvidevarer købtes i J.H. Kocks fine forretning, der havde en "kok" (hane) på forretningsbygningen.

Denne kok sidder stadigvæk på bygningen, som i dag huser en sports- og fritidsforretning. P. Detlefsen er slagteri og pølsemejeri i Perlegade 94, Hans Dalls annonce er fyldt med små nisser, der holder to ure, Hotel Prinz Heinrich, Store Raadhusgade 3, anbefaler sit Wiener Kafé og Vinrestaurant, og Ulrich Johannsen sit guldsmed- og gravørvirksomhed, der er grundlagt i 1843. Idag er der en sushi-forretning på Store Rådhusgade 3.

Hans Hansen tilbyder manufaktur og konfektion til reel betjening og har de billigste priser takket være en stor omsætning. I dag er Hans Hansen stadig et godt navn at handle hos, men der er kommet et Co. til ...

C.H. Clausen, Broager, telefon nr. 59, bruger tre annoncer på at fortælle, at han er leveringsdygtig i den fuldkomneste staldventilation, Webers Patent-Husbage-Ovne og Røge-Apparater og endelig Blaagas, der er billigere end petroleum. Claus Heinrich Clausen, Claus Luft eller blot CH var en fabrikant og forhandler af forskellige udstyr.

Han organiserede bl.a. projektørlys på Broager Kirke. Det vakte megen opmærksomhed, da Kong Christian og Dronning Alexandrine som de første fik et kort med Broager Kirke i vintersne og projektør-belysning, kan man læse hos Broagerlands Lokalarkiv.

BLAAGAS
FLÜSIGES VERBREM-
FÄHIGES LEVHTGAS

Blaagas
stellt sich billiger
wie Petroleum.

Man verlange Prospekte
von der Alleinvertretung:
Broacker **C.H. Clausen**
Telephon Nr. 59

BLAAGAS
FLÜSIGES VERBREM-
FÄHIGES LEVHTGAS

Blaagas
er billigere end
Petroleum.

Man forlange Prospekter
fra Eneforhandlingen:
Broager
Telefon Nr. 59

*C.H. Clausen, Broager,
benytter tre annoncer til
at fortælle om sine pro-
dukter, her blågas*

Axel Helmer leverer isenkram, værktøj, udstyrsforretning og olie og kem.-tekn.præparater en gros og en detail, og det gjorde han længe efter ...

Alsisk Frøavls-Selskab G m b H, Jernbanegade 23, solgte igennem sin frøforretning markfrø, hjemmeavlet roefrø og al slags såkorn leveret i allerfineste kontrollerede vare, med god spireevne og garanti for stamme-ægtthed.

P. Petersen, eksport-bryggeri og mineralvandsfabrik i Sønderborg, telefon nr. 41, anbefaler sine anerkendt fortrinlige produkter, på dansk og på tysk. Det gjorde firmaet helt frem til 1954, hvor Albani overtog den, og i 1976 stoppede mineralsvandsfabriken, hvorefter bygningerne blev solgt og nedrevet. P. Petersens administrationsbygning indgår i dag i det tyske museum.

I 1887 var en kreds af borgere, deriblandt brygger P. Pedersen, der stillede an med ringriderfest, og bryggeren gav 4 tønder land til rådighed for festen.

Hotel „Alhambra“
Düppelstraße 2   Telephon Nr. 79
empfiehlt
sich einem geehrten Publikum

Hotel „Alhambra“
Dybbølgade 2   Telefon Nr. 79
anbefaler
sig til et æret Publikum.

Hotel "Alhambra" byder på tysk og på dansk publikum velkommen – også på en hel side

J. Rasmussen, Gr. Rathausstr. 8, telefon nr. 179, var bogtrykkeren på værket, og hans firma reklamerer for bogtrykkeri, bogbinderi og papirhandel – i 2023 lå Farmors Køkken på den adresse.

Blandt restauranter og hoteller er Hotel "Alhambra"s reklame på en helside noget for sig, fordi hotellet arbejder med et stort billede af hele hotellet og kun lidt tekst. På tysk og på dansk står der, den daværende adresse Dybbølgade 2, telefon nr. 79, og så anbefaler man sig til et æret publikum.

– De første år jeg husker kaffe hos bager Lorenzen, der havde sin café på Sundeved-siden, lige overfor det flotte hotel Alhambra, nu sømandsskole, skrev Peter Beck i sin erindringsbog fra Sundeved.

Men siden er der ikke sømandsskole, men den høje bygning er ombygget til lejligheder, og den lavere bygning er væk og via sømandsskolen erstattet med dyre lejligheder.

Peter Beck skrev også, at de senere fik kaffen hos Kock i Jernbanegade ved siden af Moldts boghandel. I bogen fra 1912 optræder Café Kock med de to annoncer, der fortæller om den hurtigste opvarmning med kaffe, chokolade etc. Og føjer til, at de har det største udvalg i kager, tærter og is. Den havde små lukkede kupeer langs væggene og var ren.

At der var specialforretninger dengang i 1912, er Hamburger Kaffee-Lager et eksempel på. Den lå i Perlegade 18, og det var som bedste og billigste indkøbskilde for kaffe, te og chokolade, den førte sig frem. Den har de fineste chokolade-fabrikater fra firmaerne som Suchard, Sarotti, Lindt, Berger og Gala-Peter. Meget senere er Gundtofts forretning flyttet ind på adressen.

Alt i alt var der god gang i forretningerne ...

Jette Westphal, Ulkebøl

Firmaet H.K. Samuelsens historie – og en tildragelse ved anden verdenskrigs afslutning

Hans Kristian Samuelsen (HKS) lagde den 12. april 1931 – på sin 27-års fødselsdag – grundstenen til firmaet H.K. Samuelsen.

Samme dag overtog man ekspeditionen af DFDS's to ugentlige sejlads mellem København og Sønderborg og fik dermed lejlighed til at benytte rederiets pakhus og tilhørende kontor. Det lå dengang tæt placeret op mod Chr. den X's bro i Sønderborg Sydhavn. De første år udgjorde DFDS's to ugentlige ruter mellem København og Sønderborg omkring 90% af forretningen.

Det var en begyndelse under beskedne forhold, og til at begynde med beskæftigede firmaet kun en lærling på kontoret. Men frem til krigens udbrud 1939 gik det fremad med alt, hvad der vedrører havnedrift: Skibsekspedition, spedition, stevedoring, toldklarering, assurance med blandt andet en overtagelse af Lloyds London agenturet. De fem krigsår var imidlertid en hård tid for firmaet. Således måtte rutebåden til København i lange perioder indstille sejladsen.

H.K. Samuelsen

HKS havde desuden et godt samarbejde med skibsmægler Søren Jansen. De to parter havde fra starten af en aftale om, at ingen gik hinanden i bedene. Søren Jansen var en dygtig skibsmægler, der fik masser af gods ind over Sønderborg Havn. Man lossede store mængder SPO plader til køleskabsindustrien hos Brdr. Gram i Vojens og ligeledes til Vestfrost i Esbjerg. Sønderborg Skibsværft var også i drift på det tidspunkt og modtog store mængder jernvarer.

Efter befrielsen i maj 1945 var Tyskland forarmet, ødelagt og militært slået efter næsten seks års krig. Ved Kruså-grænsen – til hvad der var britisk besættelseszone – stod en sommerdag to dan-

skere med deres tandem og oppakning. De lignede slående to turister, der skulle ud og nyde sommeren på udenlandsk. Men Tyskland var endnu ikke tilgængelig for turister, næppe heller særlig egnet. De to cyklisters udseende bedrog da også. De var på vej til et ganske bestemt arbejde i Nordtyskland. De britiske styrker tillod det, men danskernes ansøgning om at "gøre" landsdelen i bil – da den trods alt havde en vis geografisk udstrækning – blev afslået.

De to var dampskibsekspeditor H. K. Samuelson, Sønderborg og kaptajn A. Raahauge DFDS.

Anledningen var, at DFDS i krigsårene måtte se 14 af sine passagerskibe forsvinde på sydlig kurs, det indenrigs passagerskib "Kjøbenhavn" – senere minesprængt ved Hals Barre – og Oslobåden

Kaptajn A. Raahauge

"Dronning Maud" allerede i 1942, resten i løbet af 1944. Beslaglagt af den tyske besættelsesmagt og for størstedelen ført bort, mens tusindårsriget langsomt, men sikkert rejrede 12 års terrorregime ihjel.

Hensigten havde kunnet anes. Tyskerne havde siden efteråret 1944 manglet skibe til blandt andet en storstilet evakuering af tyske borgere fra de baltiske randstater og Østpreussen.

De to danskeres opgave var at sørge for, at så mange som muligt af de 14 forsvundne DFDS skibe – dampere "M.: Melchior" nåede aldrig

Tyskland grundet kulmangel – blev tilbageleveret.

Grænseformalia blev overstået og Samuelson og Raahauge cyklede sydpå. Hans Kristian Samuelson havde via sine forbindelser i de tyske havne en ide om, hvor skibene kunne befinde sig. Men skibskendingen blev overladt kaptajn Raahauge, der under krigen havde ført DFDS' dampere "Tyr" og "Uffe", og som helt bogstaveligt kendte sine papenhejmere.

Første mål var Flensborg havn. Her fandt de Århus-ruteskibet "C.F. Tietgen" og Islandsbåden "Dronning Alexandrine" under navnene "Dragonnier" og "Lome". Ved den nærliggende flådestation

*Skibet "Koldinghus",
som sejlede for
DFDS/H.K. Samuelsen i
rute fart fra København
til Sønderborg*

Mürwik kunne kaptajn Raahauge udpege motorskibet "Vistulas" karakteristiske silhuet. Skibet lå som lazaretskib "Würzburg" ved flådestationen i et svineri uden lige og befængt med tyfus. DFDS' udsendte var stærkt i tvivl, om skibet nogen sinde igen kunne bruges til sit egentlige formål.

På DFDS' vegne gjorde Hans Kr. Samuelsen over for den britiske flådekommandant krav på de tre passagerskibe. Samme aften cyklede danskerne hjem. Deres transit-visum duede ikke. De skulle have et andet, og samtidig skulle de have mere proviant med til resten turen, der varede tre uger.

Næste dag gik det mod Rendsburg, hvor et lazaretskib ved navn "Frankfurt" mindede dem påfaldende om Oslobåden "Kronprins Olav", der havde været oplagt i Danmark med maskineriet fjernet. Flådekommandanten blev underrettet.

Videre til Kiel, Det Tredje Riges store flådehavn ved Østersøen. Her havde danskerne held i uheld eller rettere omvendt. Hjelpekrydseren "Grenadier" var lig med Englandsbåden "England" der var brændt til vrage i en dok efter en bombefuldræffer i vinterens løb.

Fra Kiel cyklede Samuelsen og Raahauge til Lübeck, hvor to sejlklare hjelpekrydsere – "Kurier" og "Pionier" – viste sig at være identiske med Englandsbådene "Esbjerg" og "Parkeston", begge i rædselsfuld stand; der rejste sig rimelig tvivl om også deres fremtid. Rutens fjerde søsterskib "Jylland", der ved juletid 1936 havde været tæt på en brandkatastrofe efter en maskinrumsekspllosion i rum sø, lod sig derimod ikke se. "Kurier" og "Pionier" blev begge slæbt imod København, men kun "Pionier" alias "Parkeston" nåede frem.

“Kurier/Esbjerg” minesprænges ved Stevns og sank. Det blev bjærgget i miserabel forfatning og solgt til et spansk rederi, som reparerede og ombyggede det og drev det som ruteskib mellem Barcelona og Mallorca i godt en snes år.

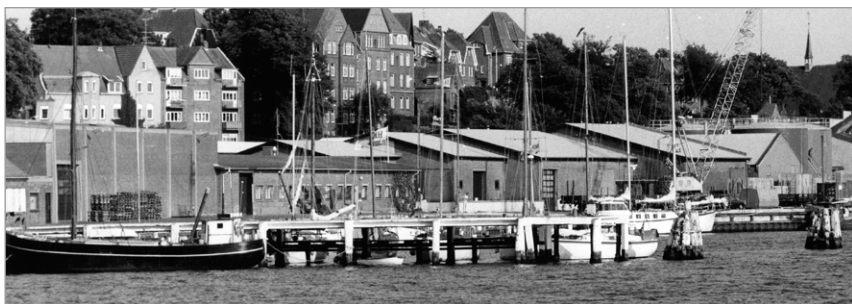
Udover at finde disse syv DFDS-skibe gjorde de to cykelgesandter også 1866-rederiet på Bornholm en tjeneste. De opdagede dette selskabs passagerskib “Hammershus” i Rendsburg og gjorde kollegialt krav på at få også det udleveret til Danmark

Alle syv DFDS-skibe samt “Hammershus” kommer tilbage. “Esbjerg” dog kun for den korte bemærkning, og vraget af “England” blev ophugget i Sønderborg. Alle de øvrige måtte desinficeres og repareres for store beløb ligesom fem andre, der siden dukkede op.

I 1945 kom der igen gang i hjulene på havnen i Sønderborg, men inden nyt personale kunne aflaste, måtte både H.K. Samuelsen og hans hustru nærmest arbejde i døgn drift. I 1950 blev firmaet desuden også stautoriseret vejer og måler.

I 1952 var forholdene ved den oprindelige beliggenhed i Sydhavnen blevet for trange, og man flyttede til et nyt areal neden for kasernen. Her blev der gennem årene bygget nye pakhuse og kontorer på omkring 4500 kvm med gode tilkørselsforhold. Selv nåede H.K. Samuelsen lige netop at opleve sit livsværk runde et halvt århundrede. Den 12. juli 1983 døde han, 79 år gammel. H.K. Samuelsen var bag den ambitiøse forretningsmand et varmt og omsorgsfuldt menneske. Han var en chef, der i høj grad bekymrede sig for sine ansattes trivsel.

Han oprettede Fonden for H.K. Samuelsen, Shipping & International Spedition den 17.9.1969, som havde det formål at yde støtte til især de ansatte. Derudover kan fonden uddele legater

til uddannelsessøgende født og opvokset i Sønderjylland, støtte til forskere eller forskningsprojekter samt humanitære formål.

Hans Kristian Samuelsen stod allerede dengang for en moderne ledelseskultur, hvor man ikke var bange for at uddelegere ansvar. Han var en mand, der kunne begå sig på alle niveauer. Udover H.K. Samuelsen er det i denne sammenhæng på sin plads at nævne to andre ledende og nu afdøde personer i firmaets historie. Christian Simonsen og Egon Leineweber udgjorde tilsammen et team, der efter H.K. Samuelsen's død førte firmaet videre. Tredje generation i direktørstolen var Carsten Piepgras.

I forbindelse med at firmaet blev ændret til et aktieselskab, skiftede firmaet den 14. september 1963 navn til H.K. Samuelsen Shipping & International Spedition A/S.

I 1990 så HKS Dan Transport dagens lys. Et luftfragtsamarbejde med Dan Transport ejet af FLS Industries A/S, der dengang var en af de største aktører på transportområdet. Den 1. januar 1993 samlede man alle aktiviteter under dette selskab og ændrede navn til H.K. Samuelsen Transport A/S. Det gamle selskab tog navneforandring til HKS Invest Sønderborg A/S og fik en ejerandel på 50% af H.K. Samuelsen Transport A/S.

I 1999 blev Dan Transport A/S solgt til DFDS A/S, og selskabet tog navneforandring til DFDS Dan Transport A/S. DFDS Seaways valgte i september 2000 at frasælge deres transport og speditiionsdel til DSV (De Sammensluttede Vognmænd af 13.7.1976 A/S).

I november 2002 blev HKS Grænsespedition i Padborg grundlagt med det formål at servicere koncernen med alle told- og grænseformaliteterne.

Bestyrelsen i HKS Invest Sønderborg A/S besluttede i 2005 at afhænde de resterende 50% af selskabet til DSV.

I bestræbelserne på forsat effektivisering besluttede DSV i 2009 at lukke en del kontorer i Jylland, og heriblandt Sønderborg. Med udgangen af marts 2009 blev kontoret lukket efter 78 år på havnen. Grænsekontoret blev lukket ultimo 2009.

Aktiviteterne i HKS Invest Sønderborg A/S og Fonden for H.K. Samuelsen, Shipping & International Spedition videreføres af direktør Carsten Piepgras, og man har nu til huse på Kongevej 73 i Sønderborg.

Jens Dall, Sønderborg

“Alt på sin rette plads – og der kommer det!”

Om hvorledes pastor Krog-Meyers spisestel vendte tilbage til dets oprindelige plads i præstegården i Ulkebøl

Det med pladsen ville den gode H.C. Andersen sikkert have sagt, hvis han i dag var kommet fra et besøg i Ulkebøl præstegård og havde betragtet dele af det meget smukke spisestel fra pastor Krog-Meyers tid før 1864.

Anbragt på spisebordet kunne den fine gamle terrin bistået af tallerkener berette om mangan samtale under måltiderne – også fra ufredstiden i 1864!

Men hvorledes kommer dele af spisestellet, fremstillet i England af fabrikken “Ceres” i Davenport, tilbage til dets oprindelige plads? Til den præstegård, hvis menighedsråd sammen med min kusine, Anne Marie Thrane født Gørtz, har bestemt, at det fremover skal forblive i Ulkebøl præstegårds eje?

I vor slægt har vi altid med bestemthed fået at vide, at det nævnte spisestel i familiens eje stammede fra Ulkebøl, hvorfor min kusine og jeg drøftede muligheden for at få det placeret på rette sted og ikke med tiden hos mere eller mindre “tilfældige” mennesker, hvis kendskab til dets historie ville være yderst begrænset eller måske lig nul. For her ligger risikoen for mangt og meget af vores allesammens værdier

Jeg nævnte sagen for Ester Fick, der straks fattede interesse for emnet og kontaktede Anne Marie Thrane. Hendes ønske om at

*Pastor Krog-Meyers spisestel
i sine rette omgivelser
(billedet blev bragt i den
oprindelige artikel i
ArikivNyt fra 1989)*

aflevere gaven blev hurtigt klaret, og under eftersøgning af pastor Krog-Meyers liv og levned fandt hun i "Margrethe-hæftet", sønderjysk julehilsen 1976, følgende:

»Her i den gamle idylliske præstegård fik den unge mand (pastor Krog-Meyer) sit hjem til 1864, og her faldt hans manddomsgerning. Han blev gift med Hanne Sofie Gørtz, og de to levede lykkelige dage«.

Den nævnte (Jo)hanne Sofie Gørtz var søster til min oldefar og datter af Charlotte Hedevig Gørtz født Gaarn, om hvem Ulkebøl kirkebog beretter, at hun var enke efter den i året 1819 afdøde kaptajn i 3. jyske infanteriregiment, Ole Johan Peter Gørtz. Hun boede i over 20 år i Ulkebøl ved siden af præstegården og blev 84 år og 2 dage gammel.

Min kusine og jeg skylder således Ester Fick tak for hendes initiativ ved at være behjælpelig med at finde slægtskabsforholdet til pastor Krog-Meyer og få bekræftet, at spisestellet virkelig stammer herfra, som det altid har heddet sig i familien, og nu også med at få pastorens spisestel tilbage til sin oprindelige plads.

Pastor Knud Holm var så venlig at bringe stellet til præstegården i forbindelse med en i forvejen planlagt rejse.

Vi ser således betydningen af en slægts omhyggelige opbevaring af ting, der virkelig har sin historie, så disse ikke havner tilfældige steder.

Når jeg til tider indtager min plads under maleriet af pastor Krog-Meyer i Ulkebøl kirke, nikker jeg op til ham og siger stille »er også jeg på plads, du gamle?«

For vi har jo noget til fælles, når hans velærværdighed var gift med min oldefars søster

Hanne Krog-Meyer, født Gørtz

Boe Benthin Andersen

Historien om pastor Krogh-Meyer

Hans Wexels Krog-Meyer blev født 31. maj 1805 i Kristiania (Oslo) som søn af gymnasielærer Peter Krog-Meyer, der tre år senere blev privatlærer for hertugen af Augustenborgs børn.

Hans Wexels Krog-Meyer havde fra barnsben et udmærket forhold til de to augustenborgske prinser Christian August (II) og Frederik (af Nor), der kun var henholdsvis 7 og 5 år ældre.

Krog-Meyer blev i 1831 ansat som dansklærer hos hertug Christian August II og var i det hele taget en meget skattet gæst på slottet – også efter at han i 1832 var blevet udnævnt til pastor ved Ulkebøl kirke, som lå i det augustenborgske område og som hertugen af Augustenborg havde kaldsret til; det var således en betingelse, at han ud over præstekaldet skulle fortsætte som lærer for hertugens børn. Krog-Meyers far var i øvrigt i 1819 blevet udnævnt til biskop over Als og Ærø, men han døde kun tre dage, før han skulle indsættes.

På det tidspunkt anede ingen, hvilke problemer der skulle opstå omkring blandt andet sprogforholdene, og der lå derfor ikke noget nedværdigende i, at Krog-Meyer underviste i dansk, der endnu i 1830-erne blev opfattet som et sprog, man i Augustenborg talte på

Hans Wexels Krog-Meyer, præst ved Ulkebøl Kirke 1832-1864

lige fod som tysk, og der kan heller ikke være nogen tvivl om, at hertugen af Augustenborg havde været stærkt medvirkende til, at den meget nationalt bevidste danske præst i Ulkebøl i 1840 blev udnævnt til ridder af Dannebrog.

Mod midten af 1840-erne begyndte forholdene dog at spidse sig til, idet man på Augustenborg efterhånden tog en markant tysk-sindet drejning.

Også digteren H.C. Andersen mærkede disse nationale spændinger. Under et af sine talrige besøg på Sydals kom han i 1844 på besøg hos præstefamilien i Ulkebøl. I sine dagbogsoptegnelser lovpriser han præ-

sten og hans "vakre" kone, der hejste det danske flag for hans skyld. Til gengæld var mindet med præstens svigerinde ikke at for godt, idet hun kaldte digteren for "Schleswigholstener"! H.C. Andersen blev dog alligevel til middag – måske han har spist af det afbildede spisestel – for om aftenen at læse eventyr i præstegården.

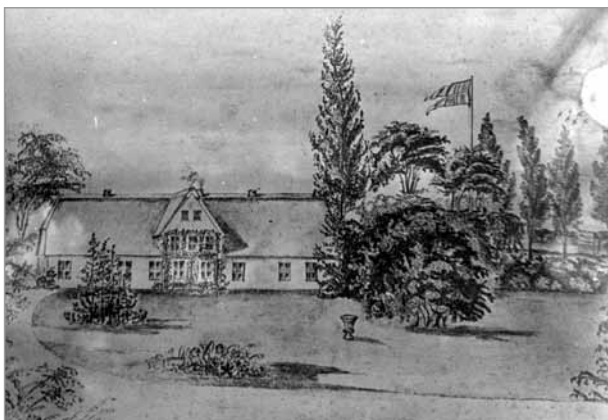
Flaghejsningen var ikke noget der huede den tysksindede hertug. Første gang, Dannebrog var blevet hejst ved præstegården, kunne hertugen se det fra sit slot i Augustenborg, og han gav omgående en af sine karle ordre til rykke ud med sprøjten fra Augustenborg for at "slukke branden i Ulkebøl"!

Krog-Meyer var en meget afholdt mand i sognet, og han gjorde meget for at oplyse sine sognebørn om tidens forhold, således sørgede han blandt andet for en læsekreds, der blandt andet abonnerede på danske aviser.

Ligeledes spillede han en meget stor rolle som formidler mellem de liberale danske kræfter og hertugen af Augustenborg, der som en følge af den slesvig-holstenske opstand i 1848 måtte forlade sine alsiske besiddelser for stedse.

Efter flugten krævede bønderne i området, at man hejste det danske flag på Augustenborg slot – men der fandtes ikke et sådant i hele Augustenborg! Men præsten i Ulkebøl havde da et, og Krog-Meyer kom således til at udlåne det første Dannebrog, der har vajet over Augustenborg slot!

Henrik Ussing nævner i "Det gamle Als", at flaget også vajede over præstegården, da de preussiske styrker i 1864 erobrede Als.

*Tegning af Ulkebøl
Præstegård*

Præsten fik ordre til at tage flaget ned, men han nægtede, idet flaget jo vajede over en dansk præstegård! Besættelsesstyrkerne forsøgte derfor at skyde flaget ned, og da man endelig havde fået Dannebrog ned fra flagstangen, blev det trådt under fode og slæbt i støvet, inden Krog-Meyer atter kunne samle det op.

Krog-Meyer var som nævnt meget dansksindet, og i august 1864 var det derfor oplagt, at han blev udvist fra sit uforglemmelige Ulkebøl, som han aldrig senere genså.

Det gamle flag i Ulkebøl Kirke

Den 12. august 1864 blev han udnævnt til sognepræst i Snoldelev og Tune på Sjælland, hvor han virkede, indtil han i 1879 tog sin afsked. Han døde i Snoldelev den 20. januar 1883.

Det berømmelige flag blev på genforeningsdagen den 10. juni 1920 af pastor Glahn fra Snoldelev bragt tilbage til Ulkebøl kirke, hvor det i dag hænger indrammet.

Og vi kan derfor i dag sige, at det ikke kun er Krog-Meyers flag, men også hans spisestel, der er vendt tilbage, hvor det kom fra!

Krog-Meyers fortjenester er i øvrigt blevet honoreret ved, at en vej i Ulkebøl er opkaldt efter ham.

Henning Mathiesen

Begge artikler blev bragt første gang i ArkivNyt i februar 1989

Udflugt til Rendsborg

Fredag 3. maj 2024

Rendsborg er en gammel dansk fæstningsby, som ligger ved Kielerkanalen og Ejderen. Rendsborg opstod i 1100-tallet på en ø i Ejderen omkring en borg. I 1600-tallet grundlagde Christian den femte to fæstninger, Kroneværk og Nyværk.

I århundrede lå Rendsborg som den danske sydgrænse, byen har således en lang og interessant historie.

I dag er Rendsborg kendt for at have Europas længste rulletrappe og en færge, der ikke rører vandet.

*Paradepladsen i Rendsborg ca. 1864
Træsnit af August Beck (Museum
Sønderjyllands Mediearkiv)*

Otto von Bismarck

På hele turen vil vi blive guidet af højskolelærer, forfatter og foredragsholder Hans-Tyge Haarløv. Han har bl.a. skrevet bogen "Ejderen".

Start fra Alsions nedre parkeringsplads (under broen) kl.9.30 – hjemkomst ca. 17.30.

Efter rundvisning i Rendsborg spiser vi middag på Restaurant Brückenterrassen ved Kielerkanalen.

På hjemturen gør vi ophold ved statuen af jernkansleren Otto von Bismarck ved Aschberg, statuen stod indtil 1919 på Knivsbjerg. Vi får kaffe og kage på hjemturen.

Prisen for medlemmer 400 kr. – ikke medlemmer 500 kr. – dækker transport, guide, middag og kaffe.

Tilmelding senest 18. april til arkiverne på mail til lokalhistorisk6400@gmail.com eller på mobil/sms 2264 1339.

Indkaldelse til ordinær generalforsamling

Tirsdag 12. marts 2024 kl. 19.00

på Kasernen, Gerlachsgade 5B, 2. sal (lokale 223)

Dagsorden i henhold til vedtægterne:

- 1) Valg af dirigent
- 2) Valg af tre stemmetællere
- 3) Formandens beretning for det forløbne år
- 4) Kassereren fremlægger det reviderede regnskab til godkendelse
- 5) Forelæggelse af budget for det kommende år
- 6) Fastsættelse af kontingent for næstkommende kalenderår (2025)
- 7) Behandling af indkomne forslag (skal være formanden i hænde senest 14 dage før generalforsamlingen)
- 8) Valg af bestyrelsesmedlemmer i henhold til vedtægternes §4:
  - a) Valg af tre bestyrelsesmedlemmer – nuværende Knud Kylling Petersen, Knud Erik Sørensen og Lilly Laursen
  - b) Valg af suppleant – nuværende Herluf Chr. Jensen
  - c) Valg af to revisorer – nuværende Jens Nielsen og Svend Erik Tychsen
  - d) Valg af revisorsuppleant – nuværende Anders Skovgaard Schmidt
- 9) Eventuelt

Efter generalforsamlingen er der kaffebord (*tilmelding nødvendig*) efterfulgt af foredraget:

Sønderjyske fiskere og sømænd i Tysk Østafrika under 1. verdenskrig (1914-18) v. Christian Ruwald

Tilmelding til generalforsamlingen kan ske på mail: lokalhistorisk6400@gmail.com eller telefon 7443 2710 i arkivernes åbningstid *senest 4. marts 2024*.

Deltagelse koster 50 kr.

Venlig hilsen

Bestyrelsen/Lokalhistorisk Arkiv for Dybbøl, Ulkebøl og Sønderborg